

Transformation of Private Property Conception after the Establishment of the Republic of Latvia

Privātīpašuma izpratnes transformācija pēc Latvijas Republikas nodibināšanas

Foto: Boriss Koļesņikovs

Dr. iur. Elina Grigore-Bāra

University of Latvia / Latvijas Universitāte

Faculty of Law / Juridiskā fakultāte

Department of Legal Theory and History /

Tiesību teorijas un vēstures zinātņu katedra

E-mail / E-pasts: elina.grigore@lu.lv

Keywords / Atslēgvārdi: establishment of state / valsts dibināšana, principle of continuity of laws / tiesību kontinuitātes princips, right to private property / tiesības uz privātīpašumu, principle of inviolability of private property / privātīpašuma neaizskaramības princips.

Introduction / Ievads

A newly established state is formally free to determine any legal order it finds appropriate. However, in fact it is bound by the state foundation objective.¹ The Latvian nation implemented its right to self-determination and established a new state as “a republic on democratic grounds”.² Notion “republic” must be regarded within the framework of legal philosophy of Immanuel Kant (1724–1804). In “Perpetual Peace” Kant lays out three core principles of a republican constitution: “It is a constitution, in the first place, founded in accordance with the principle of the freedom of the members of society as human beings; secondly, in accordance with the principle of the dependence of all, as subjects, on a common legislation; and, thirdly, in accordance with the law of the equality of the members as citizens.”³ Thus, the newly established state recognised freedom and equality as fundamental legal values. Accordingly, fundamental rights can also be divided into freedom rights and equality rights.⁴ Property must be considered as a freedom and consequently the right to private property complements the constitutional freedom guarantees.⁵ The subjective right of a person to property allows the individual to enforce its freedom in the external sphere and thus to express itself and develop as a personality.⁶

Tikko dibināta valsts formāli ir brīva noteikt jebkādu tiesisko iekārtu, kādu vien uzskata par sev piemērotāku. Tomēr materiālā ziņā tā ir saistīta ar valsts dibināšanas mērķi. Latviešu tauta īstenoja savas tiesības uz pašnoteikšanos un nodibināja jaunu valsti kā „republiku uz demokrātiskiem pamatiem”. Republikas jēdziens ir jāaplūko kontekstā ar Imanuela Kanta tiesību filozofiju. Savā darbā „Mūžīgu mieru” Kants ir formulējis trīs republikāniskas satversmes pamatprincipus: „Tā ir satversme, kas nodibināta, pirmkārt, saskaņā ar sabiedrības locekļu (kā cilvēku) brīvības principiem, otrkārt, saskaņā ar principu par visu (kā padoto) atkarību no vienas kopīgas likumdošanas, treškārt, saskaņā ar viņu (kā valsts pilsoņu) vienlīdzības principu.” Tātad jaundibinātā valsts par fundamentālām

tiesiskām vērtībām atzina brīvību un vienlīdzību. Attiecīgi arī pamattiesības var tikt iedalītas brīvības tiesībās un vienlīdzības tiesībās. Īpašums ir uzskatāms par brīvību, savukārt tiesības uz privātīpašumu ir nesaraujami saistītas ar konstitucionālajām brīvības garantijām. Subjektīvās tiesības uz privātīpašumu ir uzskatāmas par indivīda brīvības ārējo izpaušmes jomu, tās ļauj cilvēkam izpausties un pilnveidoties kā personībai.

In order to gain a complete understanding of freedom as a constitutional value, it is necessary to elaborate on the private property conception. Conception of private property and its legal regulation unfolds state's and society's understanding of fundamental values and their mutual interaction. In this case we are dealing with three fundamental legal values—freedom, equality and welfare (happiness). A legislator, especially in a newly established state, must try to achieve a balance between these three values or even put them in a prioritised sequence.

Lai iegūtu izpratni par brīvību kā konstitucionālu vērtību, nepieciešams pievērsties privātīpašuma izpratnei. Privātīpašuma izpratne un tā tiesiskais regulējums atklāj valsts un sabiedrības uzskatus par tiesiskām pamatvērtībām un to savstarpējo saistību. Šajā gadījumā jārūnā par trim pamatvērtībām – brīvību, vienlīdzību un labklājību (laimi). Likumdevējam, it īpaši jaundibinātā valstī, ir jāmēģina panākt līdzsvars šo vērtību īstenošanā vai pat jāīsteno tās noteiktā prioritārā secībā.

In the previous period of Latvia's legal history, that is, in the Russian Empire, the right to private property was fixed on the constitutional level—it was included in Article 35 of the State Fundamental Law adopted on 23 April 1906.⁷ The first sentence of the article stated that “Property is inviolable”.⁸ This formulation fully complied with the 19th century liberal and individualistic perception of private property in Europe. The Republic of Latvia as a new state had a chance to choose whether to adopt this perception as it was in the Russian Empire or to create a new one.

Iepriekšējā Latvijas tiesību vēstures periodā – Krievijas impērijā – tiesības uz privātīpašumu bija nostiprinātas konstitucionālā līmenī. 1906. gada 23. aprīlī apstiprināto Valsts pamatlikumu 35. pants noteica: „Privātīpašums ir neaizskarams. Nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšana, kad tas nepieciešams valsts vai sabiedriskam labumam, pieļaujama tikai pret tainīgu un atbilstošu atlīdzību.” Šāds tiesību formulējums pilnībā atbilda 19. gadsimta liberālajai un individuālistiskajai privātīpašuma izpratnei Eiropā. Latvijas Republikai kā jaunai valstij bija iespēja izvēlēties, vai pārņem Krievijas impērijā pastāvējušo privātīpašuma izpratni vai arī veidot jaunu.

In studying the creation and transformation of private property conception in the Republic of Latvia after the World War I, two different periods must be regarded: firstly, the period of the People's Council of Latvia (1918–1920); this institution was not an elected legislative body and acted without a formal mandate given by the Latvian people. Latvian legal scientist Kārlis Dišlers (1878–1954) explained that the People's Council acted as a fiduciary and implemented the right to self-determination and proclaimed a new state on the behalf of the Latvian people.⁹ The second period that must be looked at is the duration of the Constituent Assembly of Latvia (1920–1922), which was the first elected legislator. Judging by the actions and laws of the Constituent Assembly we can see if the Latvian people confirmed the policy of the People's Council and the Provisional Government.

Pētot privātīpašuma izpratnes veidošanos un transformāciju Latvijas Republikā pēc Pirmā pasaules kara, jāizšķir divi periodi: 1) Tautas padomes darbības laiks (1918–1920) – šī institūcija nebija vēlēts likumdevējs un darbojās bez formāla tautas mandāta.

Latvijas tiesību zinātnieks Kārlis Dišlers skaidroja, ka Tautas padome rīkojās kā „sabiedriskās uzticības orgāns”, kas tautas vārdā realizēja pašnoteikšanās tiesības un proklamēja valsti; 2) Satversmes sapulces darbības laiks (1920–1922) – tā bija pirmā vēlētā tautas pārstāvniecības institūcija – likumdevējs. Vērtējot Satversmes sapulces izdotos normatīvos tiesību aktus, ir iespējams noskaidrot, vai Latvijas tauta piekrita un tādējādi arī leģitimēja Tautas padomes un pagaidu valdības politiku.

1. The Right to Private Property and the Principle of Continuity of Laws in the Newly Established State / Tiesības uz privātīpašumu un tiesību kontinuitātes princips jaundibinātajā valstī

In order to reveal the understanding of private property in a state, first of all it is necessary to review the constitutional legal acts. The first provisional constitution of the Republic of Latvia—the Political Platform was adopted on 17 November 1918 by the People’s Council. The document consisted of seven chapters and 18 articles (paragraphs). Chapter V was devoted to “Freedoms of Citizens”—there were stipulated four fundamental rights: freedom of press, freedom of speech, freedom of assembly, and freedom of association.¹⁰ But this constitutional act prescribed neither the principle of inviolability of private property, nor the right to private property itself alongside with other fundamental freedoms. Instead, Chapter III called “Sovereign power and state policy and economic order” established a prohibition for the executive power (the Provisional Government) “to change the existing social” order till convocation of the Constituent Assembly.¹¹ This can also be regarded as the first step towards the consolidation of principle of continuity of laws.

Lai atklātu privātīpašuma izpratni kādā valstī, vispirms ir jāanalizē konstitucionālie tiesību akti. Pirmo Latvijas Republikas pagaidu satversmi – Politisko platformu – Tautas padome svinīgi pasludināja 1918. gada 18. novembrī. Dokuments sastāvēja no septiņām daļām un 18 pantiem. Piektā daļa bija veltīta brīvības tiesībām un nostiprināja četras pamattiesības: preses, vārda, sapulču un biedrošanās brīvību. Šis konstitucionālais tiesību akts līdzās citām jau minētajām pamatbrīvībām nenosauca ne privātīpašuma neaizskaramību, ne arī tiesības uz privātīpašumu. Tā vietā trešā daļa „Suverēnā vara un valsts politiskā un saimnieciskā iekārta” noteica aizliegumu izpildvarai (pagaidu valdībai) grozīt „pastāvošo sociālo iekārta” līdz Satversmes sapulces sasaukšanai. Šis noteikums var arī tikt uzskatīts par pirmo soli tiesību kontinuitātes principa nostiprināšanā.

Besides that, the principle of continuity of laws was determined by two other normative acts. The first one was the Provisional Regulation Regarding the Courts and Court Proceedings in Latvia, adopted on 5 December 1918.¹² Its Article 1 stated that “courts and institutions related with them act on those local and Russian laws which were in force for Latvia till 24 October 1917.” In the debates at the People’s Council, the reader on this draft law Oskars Valdmanis (who was also a sworn advocate) explained that the ministry, which introduced it, had decided to “adopt the Russian civil laws”.¹³ The representative of the Social Democratic worker’s party Vilis Holcmanis stressed that this law was just a political compromise and that the re-enacted laws, both substantive and procedural laws, were incomplete and should be amended as soon as possible.¹⁴

Papildus tam tiesību kontinuitātes princips tika nostiprināts vēl divos normatīvajos tiesību aktos. Pirmais bija 1918. gada 5. decembrī Tautas padomes pieņemtais *Pagaidu nolikums par Latvijas tiesām un tiesāšanas kārtību*. Nolikuma 1. punkts noteica: „Latvijas tiesas un ar viņām saistītās iestādes darbojas pēc tiem vietējiem un Krievijas

likumiem, kādi priekš Latvijas bija spēkā līdz 24. oktobrim 1917. gadā [..].” Kā skaidroja likumprojekta referents un zvērināts advokāts Oskars Valdmanis, „Ministrija izstrādājuse likumprojektu pagaidu tiesu organizēšanai, ņemot vērā, ka tiesas Baltijā ātri organizējamas. [..] Tāpēc ministrija atturējās no daudziem jaunievedumiem, izvezdama dzīvē tikai to, kas bez lielām pārmaiņām izdarāms. Principiēli tika nopriests pieņemt Krievijas civillikumus”. Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas pārstāvis, zvērināts advokāts Vilis Holcmanis debatēs uzsvēra: „Projekts ir tikai kompromiss. Tam ir trūkumi, kuri mums nav pieņemami. Pēc šā likuma top atjaunoti bijušās Krievijas likumi, kā nepilnīgi, kā procesuālā, tā materiālā ziņā.”

The second law determining the continuity principle was the Law on Leaving the Former Russian Laws in Force in Latvia, adopted on 6 December 1919.¹⁵ This law mostly repeated the legal norm mentioned before—the point of reference for the re-enactment of laws was the same—24 October 1917, i.e., the Bolshevik Uprising. Yet, this law widened the application of continuity principle by assigning the former Russian laws to all legal relationships irrespective whether they would or would not be defended at court.

Otrais likums, kas nostiprināja tiesību kontinuitātes principu, bija 1919. gada 6. decembrī pieņemtais *Likums par agrāko Krievijas likumu spēkā atstāšanu Latvijā*. Šis likums lielākoties atkārtoja iepriekš minēto tiesību normu – likumu spēkā atstāšanas atskaites punkts palika nemainīgs – 1917. gada 24. oktobris, t. i., Lielinieku apvērsums. Tomēr šis likums paplašināja tiesību kontinuitātes principa piemērošanu, attiecinot bijušās Krievijas likumus uz visām tiesiskajām attiecībām neatkarīgi no tā, vai tās tiktu vai netiktu aizstāvētas tiesā.

At the debates over this law, a representative of the Social Democratic Worker's Party Jūlijs Celms pointed out that: “by adopting *en bloc* all Russian laws, we are also implementing the material constitution of Russia”.¹⁶ This statement also indicates that more attention was granted to the material constitution rather than the formal one. The reason for that was obvious—the formal constitution (Political platform) was a newly adopted legal act which was issued by the institution of the Republic of Latvia whereas the material constitution was inherited mostly from the Tsarist autocracy. Therefore, it was the material constitution that needed to be adjusted to the new political system.

Minētā likumprojekta debatēs Latvijas sociāldemokrātiskās strādnieku partijas pārstāvis Jūlijs Celms aizrādīja, ka, „pieņemot *en bloc* visus Krievijas likumus, kuri senāk ir valdījuši uz Krievijas teritorijas, mēs zināmā mērā ievadam arī pie sevis Krievijas faktisko konstitūciju”. Šis apgalvojums atklāja arī to, ka lielāka uzmanība tika pievērsta materiālajai konstitūcijai nekā formālajai. Iemesls tam bija acīmredzams – formālo konstitūciju (*Politisko platformu*) tikko bija pieņēmusi Latvijas Republikas institūcija, taču materiālā konstitūcija lielākoties bija mantota no cariskās patvaldības, un tādēļ tā bija jāpielāgo jaunajai valsts iekārtai.

Additionally the Law on Leaving the Former Russian Laws in Force in Latvia established a certain constitutional control. It stipulated that a former Russian law could be implemented only if it was not replaced with a new law and did not contradict the political system of Latvia and the Political Platform of the People's Council. However, this first provisional constitution did not prescribe any specific criteria for the constitutionality of property law. So, the transformation of property conception could be observed in ordinary legislation instead of constitutional provisions. Since the formal constitution of the Republic of Latvia (Political Platform) did not declare

the right to private property but determined the principle of continuity of laws, a legal *status quo* in the field of private property was maintained and the rights to property remained in force as a part of the material constitution.

Turklāt Likums par agrāko Krievijas likumu spēkā atstāšanu Latvijā paredzēja zināmu konstitucionālo kontroli. Tas nozīmē, ka agrākais Krievijas likums var tikt piemērots tikai tad, ja tas nebija aizstāts ar jaunu likumu un nebija pretrunā Latvijas valsts iekārtai un Tautas padomes *Politiskai platformai*. Taču Pirmajā pagaidu satversmē nebija minēti nekādi kritēriji īpašuma tiesību konstitucionalitātes izvērtēšanai. Tādējādi privātīpašuma izpratnes transformācija atklājas nevis konstitucionālo tiesību normās, bet gan parastajos likumos. Ņemot vērā to, ka Latvijas Republikas formālā konstitūcija (*Politiskā platforma*) nedeklarēja tiesības uz privātīpašumu, bet nostiprināja tiesību kontinuitātes principu, privātīpašuma jautājumā tika saglabāts zināms *status quo* – tiesību uz privātīpašumu spēkā esamība turpinājās materiālajā konstitūcijā.

2. The Transformation of Private Property Conception during the Period of the People's Council of Latvia (1918–1920) / Privātīpašuma izpratnes transformācija Tautas padomes darbības laikā (1918–1920)

Although the Republic of Latvia did not derogate from the right to private property, the proportion of individualistic and social objectives and elements in the legal regulation was changed. The People's Council and the Provisional Government introduced several social elements to the private property conception.

Lai arī Latvijas Republika neatteicās no tiesībām uz privātīpašumu, tiesiskajā regulējumā tika mainīts individuālistisko un sociālo mērķu un elementu samērs. Latvijas Tautas padome un pagaidu valdība privātīpašuma izpratnē ieviesa vairākus sociālus elementus.

The People's Council adopted several laws regarding property rights, but as examples of the transformation of private property conception these three can be mentioned:

- 1) Provisional Regulation regarding Particular Rights granted to the Ministry of Maintenance (adopted on 30 August 1919)¹⁷ obligated farmers to hand over a portion of their production (whatever it would be—grain, meat, dairy products, eggs, wool, etc.) to the Ministry of Maintenance. The amount of production, payment and its form were determined by rules issued by the ministry itself. This provisional regulation also prescribed to acquire up to 25% of all other products in the state as well as of all imported products. In case of breach of this obligation, the Ministry of Maintenance was authorised to adjudge a sentence—imprisonment of a person up to 6 months or a fine up to 10,000 rubbles or both, and, in addition, a confiscation of the production and goods that were hidden and were not handed over to the ministry.
- 2) Law on Immovable Property Alienation and Burdening with Debts (adopted on 9 September 1919)¹⁸ prescribed that any acquisition or alienation of immovable property without a proper permission is prohibited. The law also stipulated a value increment tax with a progressive tax rate from 10 up to 50% of property's increased value. The tax should be paid in the case of property alienation if the value of property had been increased, independently of owner's actions, for more than 1,000 rubbles. For a breach of this law, an imprisonment of a person up to 1 year and/or a fine up to 10,000 rubbles was determined.

- 3) Rules on Settlement of Urgent Agrarian Matters (adopted on 9 September 1919)¹⁹ stated that all decrees, orders, writs and contracts, settled on their basis, regarding agrarian matters and issued by the occupation authorities and soviet government were cancelled. All rights of owners and tenants to possess or use the property should be restored. However, disputes over the implementation of these rules should be settled by a local arbitration commission not in a court. The arbitration commissions should include representatives from different social classes, for example, a landless peasant and a landlord in the country and a worker and a landowner in cities. This administrative procedure was derogation from the principle that everyone can defend his/her rights in a fair court. Thus, the protection of property rights was narrowed and turned into a socially- or politically-driven procedure rather than a legal one.

Tautas padome pieņēma vairākus likumus īpašuma tiesību jomā, taču kā piemērus privātipašuma izpratnes transformācijai var minēt šos trīs:

- 1) *Pagaidu noteikumi par Apgādības ministrijai piešķirtām sevišķām tiesībām* (pieņemti 1919. gada 30. augustā) – likums uzlika lauksaimniekiem pienākumu daļu no saviem ražojumiem (labības, gaļas, piena produktiem, olām, lopbarības, vilnas utt.) nodot pret samaksu Apgādības ministrijai. Nododamās daļas daudzumu un nodošanas kārtību, kā arī atmaksas lielumu un veidu noteica Apgādības ministrija, izdodot par to attiecīgus noteikumus. Pagaidu noteikumi arī paredzēja tiesības ministrijai iegūt līdz 25% no visiem citiem ražojumiem valstī, kā arī no visām no ārzemēm ievadamām precēm. Par šo noteikumu pārkāpšanu Apgādības ministrijai bija piešķirtas tiesības noteikt cietumsodu līdz sešiem mēnešiem vai naudas sodu līdz 10 000 rubļu, vai arī abus šos sodus kopā, turklāt slēptos un nenodotos ražojumus, preces vai citas mantas konfiscēt valstij par labu;
- 2) *Likums par nekustamu īpašumu atsavināšanu un apgrūtināšanu ar parādiem* (pieņemts 1919. gada 9. septembrī) – tas noteica, ka visu nekustamu īpašumu atsavināšana un iegūšana, kā arī apgrūtināšana ar parādiem bez pienācīgas atļaujas ir aizliegta. Likums arī paredzēja vērtības pieauguma nodokli ar progresīvu nodokļa likmi 10–50% apmērā no īpašuma vērtības pieauguma. Šis nodoklis bija maksājams īpašuma atsavināšanas gadījumā, ja tā vērtība bija pieaugusi no īpašnieka neatkarīgu apstākļu dēļ par vairāk nekā 1000 rubļiem. Likuma pārkāpumi bija sodāmi ar cietumsodu līdz 1 gadam un / vai naudas sodu līdz 10 000 rubļu apmērā;
- 3) *Noteikumi par steidzamu agrārlietu nokārtošanu* (pieņemti 1919. gada 9. septembrī) – visi okupācijas varas un padomju valdības dekrēti, rīkojumi, pavēles utt. lauksaimniecības lietās un uz viņu pamata slēgtie līgumi tika pasludināti par atceltiem. Visu nekustamu īpašumu īpašnieku, kā arī nomnieku valdīšanas un lietošanas tiesības bija jāatjauno. Taču strīdi, kas radās šo noteikumu piemērošanas gaitā, bija risināmi īpaši izveidotās vietējās šķīrēju komisijās, nevis vispārējā kārtībā tiesā. Vietējo šķīrēju komisiju sastāvā bija jāiekļauj personas no atšķirīgām sociālajām grupām: a) pagastos – no izpildu komitejas priekšsēdētāja vai viņa biedra kā priekšsēdētāja un 2 locekļiem, viena no bezzemniekiem un viena no zemes īpašniekiem, kurus izvēl pagasta padome; b) pilsētās – no pilsētas galvas vai viņa biedra kā priekšsēdētāja un 2 locekļiem, viena no strādniekiem un viena no zemes īpašniekiem, kurus izvēl pilsētas dome. Šāda administratīva procedūra bija atkāpe no principa, ka ikviens var savas tiesības un intereses aizstāvēt taisnīgā tiesā. Tādējādi īpašuma tiesiskā aizsardzība tika sašaurināta un pārveidota par sociāli vai politiski motivētu procedūru, nevis tīri juridisku aizsardzības mehānismu.

A noteworthy legal act regarding property conception was a decree issued by the Provisional Government on 11 April 1919, which regulated usage of abandoned

farms²⁰. The decree referred to cases when a farm owner or a tenant had left the farm due to the war and had not yet returned and so the land had been left uncultivated. In these cases special land inspectors were authorised to rent the land for one year to a landless person or a small-farm holder who was able to sow and cultivate the land. So, the Provisional Government established a new right to use the property of another. In addition, the potential land obtainers had to be chosen by affiliation to a certain social group not just by the ability or will to cultivate the land. Thereby, the Provisional Government derogated from the principle of inviolability of private property in certain cases and the social objectives were put in the first place.

Pētot privātīpašuma izpratni, vērā ņemams normatīvais tiesību akts bija pagaidu valdības 1919. gada 11. aprīlī Liepājā izdots Rīkojums par atstāto lauku saimniecību izmantošanu. Rīkojums attiecās uz gadījumiem, kad kara apstākļu dēļ lauku saimniecību īpašnieki vai nomnieki bija tās atstājuši un vēl nebija atgriezušies, tādējādi atstājot zemi neapstrādātu. Šādos gadījumos zemju inspektoriem bija piešķirtas tiesības svešu zemi iznomāt 1919.–1920. gadā tādiem bezzemniekiem vai mazzemniekiem, kuri varēja zemi apstrādāt un apsēt. Tātad pagaidu valdība bija radījusi jaunas tiesības uz sveša īpašuma lietošanu. Turklāt iespējamie zemes apsaimniekotāji bija jāizvēlas pēc piederības noteiktai sociālai grupai, nevis tikai pēc vēlmes vai spējām zemi apstrādāt. Tādējādi noteiktos gadījumos pagaidu valdība atkāpās no privātīpašuma neaizskaramības principa un sociāliem mērķiem tika piešķirta prioritāra nozīme.

These changes were triggered mainly by the still on-going hostilities and the necessity to finance the newly established state. An important reason was also the need to recover from war damages. The political situation of the period was also substantial—the new state had to dissociate itself from the Bolshevik ideas, on the one hand, and from the protection of the German nobility interests, on the other. Strict implementation of the principle of inviolability of property most likely would have been regarded as a protection of interests of big landowners and it would have also been an obstacle to implementation of the agrarian reform.

Latvijas teritorijā notiekošā karadarbība un nepieciešamība finansēt jaundibināto valsti bija vieni no svarīgākajiem šo izmaiņu iemesliem. Turklāt bija arī nepieciešams atgūties no kara radītajiem postījumiem. Ne mazāk svarīga bija šī perioda politiskā situācija – jaunajai valstij bija jānorobežojas gan no lielinieku idejām, gan arī no vācu muižniecības interešu aizstāvēšanas. Strikta privātīpašuma neaizskaramības principa īstenošana, visticamāk, tiktu uzskatīta par lielo zemju īpašnieku interešu aizsardzību un būtu šķērslis agrārās reformas veikšanai.

3. The Transformation of Private Property Conception during the Period of the Constituent Assembly of Latvia (1920–1922) / Privātīpašuma izpratnes transformācija Satversmes sapulces darbības laikā (1920–1922)

The second provisional constitution of the Republic of Latvia was adopted by the Constituent Assembly. This second constitution was composed of two legal acts—the Declaration of the State of Latvia (adopted on 27 May 1920)²¹ and the Provisional Regulations regarding Political System of Latvia (adopted on 1 June 1920)²².

Latvijas Republikas Otro pagaidu satversmi pieņēma Satversmes sapulce, un tā sastāvēja no diviem normatīvajiem tiesību aktiem – 1920. gada 27. maija *Deklarācijas par Latvijas valsti* un 1920. gada 1. jūnija *Latvijas valsts iekārtas pagaidu noteikumiem*.

In addition to the four freedoms already mentioned in the Political Platform, the Provisional Regulations regarding Political System of Latvia stipulated five more fundamental rights: the inviolability of the person, of the home, and of the correspondence, as well as the freedom of conscience and freedom to strike.²³ But again, none of these constitutional acts stipulated the right to private property. Even more—the Constituent Assembly did not regard the right to private property as one of the freedom rights but considered it from the economic point of view. Thus, the attainment of social objectives became increasingly important.

Papildus Politiskajā platformā nosauktajām četrām brīvībām *Latvijas valsts iekārtas pagaidu noteikumi* nostiprināja vēl piecas pamattiesības: personas un dzīvokļu neaizskaramību, apziņas un streika brīvības un korespondences neaizskaramību. Taču neviens no šiem konstitucionālajiem tiesību aktiem neietvēra tiesības uz privātīpašumu. Turklāt Satversmes sapulce tiesības uz privātīpašumu nemaz nepieskaitīja brīvības tiesībām, bet gan aplūkoja no saimnieciskā aspekta, tādējādi arvien lielāku uzmanību pievēršot sabiedrisku mērķu īstenošanai.

The Constituent Assembly's perception of property can be revealed by reviewing the transcripts of plenary sittings and adopted laws. Significant were the debates over the second part of the Constitution of Latvia on article regarding the rights to property (Article 101). The formulation adopted in the second reading of the Constitution stipulated that: "The State shall protect private property. Expropriation of property shall be allowed for state needs in order prescribed by law and in return for compensation."²⁴ The reader on the Draft Constitution Andrejs Kuršinskis explained: since the industry is becoming more important nowadays, the Constitutional Commission has found it necessary to emphasise a few economic rights of citizens.²⁵ The Social Democratic Group of the Constituent Assembly proposed to delete this article from the Constitution at all.²⁶ However, the second part of the Constitution was not adopted due to other disagreements and so the right to private property remained without a constitutional guarantee.

Satversmes sapulces īpašuma izpratne var tikt atklāta, analizējot plenārsēžu stenogrammas un pieņemtos likumus. Uzmanība jāpievērš Satversmes sapulcē notikušajām debatēm par tiesībām uz privātīpašumu, kam bija veltīts 101. pants Satversmes II daļas projektā. Otrajā lasījumā pieņemtais formulējums skanēja šādi: „Valsts aizsargā privātu īpašumu. Privāta īpašuma ekspropriācija notiek valsts vajadzībām likumā noteiktā kārtībā un gadījumos pret atlīdzību.” Referējot Satversmes sapulces sēdē par Satversmes II daļas projektu, Andrejs Kuršinskis paskaidroja: „Sakarā ar to, ka rūpniecībai mūsu dienās ir daudz lielāka nozīme nekā tas bija senāk, Satversmes komisija ir skaitījusi par vajadzīgu uzsvērt dažas pilsoņu saimnieciskās tiesības. 101. pants runā par īpašuma tiesībām, bet viņš neapmierinās ar to vien, ka pēc vecā paraduma deklarē īpašuma svētumu un neaizskaramību, bet arī min par to, ka īpašums zināmos gadījumos sabiedrības labā ir ekspropriējams.” Savukārt sociāldemokrātu frakcija ierosināja šo pantu no Satversmes projekta vispār svītrot, jo neesot nekādas nepieciešamības deklarēt „civilattiecību vienu parādību” un tās aizstāvēšanu uzņemt konstitūcijā. Tomēr citu domstarpību dēļ Satversmes II daļa netika pieņemta un tiesības uz privātīpašumu palika bez konstitucionāla ranga garantijas.

The ordinary legislation of Constituent Assembly showed similar tendencies in transformation of private property conception. Two laws should be mentioned as examples.

1. Law on Agrarian Reform (adopted in several parts: Part I National Land Fund was adopted on 16 September 1920²⁷) prescribed the nationalisation of estates.

The former estate owners were left an inalienable minimum of land—50 hectares.²⁸ The expropriation procedure was completed only on 14 April 1924 when the Parliament adopted the Law on Compensation Settlement to the Owners of Lands and Estates Transferred to the National Land Fund, which prescribed to pay no compensation for the alienated land and estates.²⁹

The agrarian reform law determined also the admissible minimum and maximum area of a farm³⁰ thereby giving preference to equality instead of freedom. The overall social-political objective of the reform was to reduce the number of landless people and small-farm holders and to promote medium-sized farms which could be cultivated by one family.³¹ Although this reform promoted individual farming (contrary to communist practise)³² and it did not derogate from the right to private property, it gave priority to social objectives, such as the social stability and economic prosperity (even if for a short-time period). These goals were achieved by state intervention in the free-market economy and consequently by narrowing the principle of inviolability of property.

2. Law regarding Uncultivated Land (adopted on 9 March 1921): landowners were obligated to inform the local municipality if they were not able to cultivate their own agricultural land. If the owners had not rented the land for cultivation purposes, the Ministry of Agriculture was authorised to sign a rental contract itself. Besides that, the owner had to pay a fine if the land was left uncultivated. This regulation was another new restriction on the ownership as it was fixed in the Compilation of Local Civil Laws of the Baltic Provinces—Article 707 stated that “Ownership is the full right of control over property, i.e., the right to possess and use it, obtain all possible benefits from it, dispose of it and, in accordance with the prescribed procedures, claim its return from any third person.”³³ Yet, the Law regarding Uncultivated Land put social interests first—the need for food products was prior to the individual right of an owner to use his property as he/she may wish.

Satversmes sapulces pieņemtajos parastajos likumos ir novērojama tāda pati privātīpašuma izpratnes transformācijas tendence. Piemēram var minēt divus likumus.

1. Agrārās reformas likums (tika pieņemts pa daļām – I daļa „Valsts zemes fonds” tika pieņemta 1920. gada 16. septembrī) noteica muižu nacionalizāciju. Agrārākajiem muižu īpašniekiem tika atstāts neatsavināmais zemes minimums – 50 ha. Īpašumu piespiedu atsavināšanas procedūra tika pabeigta tikai 1924. gada 14. aprīlī, kad Saeima pieņēma *Likumu par atlīdzības nokārtošanu valsts zemes fondā ieskaitīto zemju un muižu īpašniekiem*, nosakot, ka atlīdzība par atsavinātajām zemēm un muižām maksāta netiek.

Agrārās reformas likums noteica pieļaujamo zemes minimumu un maksimumu, tādējādi dodot priekšroku vienlīdzībai un otrā plānā atvirzot brīvības ideju. Reformas sociālpolitiskais mērķis bija samazināt bezzemnieku un sīkzemnieku skaitu un veicināt vidēja lieluma saimniecību attīstību, kuras varētu apstrādāt viena ģimene. Lai arī agrārā reforma veicināja individuālu saimniekošanu (pretēji komunistu praksei) un neatcēla tiesības uz privātīpašumu, tajā tādi sabiedriski mērķi kā sociālā stabilitāte un ekonomiskā izaugsme (lai arī tikai īstermiņā) bija izvirzīti pirmajā vietā. Turklāt šie mērķi tika sasniegti, valstij iejaucoties brīvā tirgus ekonomikā un tādēļ neizbēgami arī sašaurinot privātīpašuma neaizskaramības principu.

2. Likums par neapstrādātu zemi (pieņemts 1921. gada 9. martā) – zemes īpašniekiem tika uzlikts pienākums informēt pašvaldības iestādes par visām tām arām zemēm un pļavām, kuras īpašnieki nespēs attiecīgā gadā apstrādāt un nav arī noslēguši līgumus par šo zemju nodošanu citu personu apsaimniekošanā.

Zemkopības ministrijai tika piešķirtas tiesības šādas pieteiktas zemes iznomāt apstrādāšanai uz vienu gadu. Turklāt par katru nepieteiktu un neapstrādātu pūrvieta aramās zemes vai neplautas pļavas īpašniekam vai nomniekam bija jāmaksā soda nauda. Šis regulējums bija kārtējais jaunais īpašuma tiesību aprobežojums. Baltijas vietējo civillikumu kopojuma 707. pants noteica: „Par īpašumu sauc pilnīgas varas tiesības par lietu, t. i. tiesību valdīt un lietot to, iegūt no tās visus iespējamus labumus, rīkoties ar to un noteiktā kārtā atprasīt to atpakaļ no trešās personas.” Turpretim Likums par neapstrādātu zemi pierādīja, ka sabiedriskās intereses bija prioritāras – par svarīgāku tika atzīta pārtikas preču nodrošināšanas nepieciešamība iepretim īpašnieka individuālām tiesībām lietot savu īpašumu, kā vien viņš vēlas.

The transition of the private property conception from individualistic to more social one can be observed also in the scientific publications of the interwar period. As examples two articles in the Herald of the Ministry of Justice can be mentioned: Jānis Griķis' (1900–1941) article on the influence of Leon Duguit's theory on the Latvian civil law (published in 1926)³⁴ and professor Vasilijis Sinaiskis' (1876–1949) article on the economic law (published in 1935)³⁵. The author of the first article, J. Griķis argued that Leon Duguit's (1859–1928) theory regarding social function as the main factor in the formation of legal system turned out to be true also in the Latvian law. Author gave several examples illustrating the “socialisation” of private law, especially regarding private property and freedom of contract. Professor V. Sinaiskis in the publication considered the property from the social point of view and wrote that the justification of private property lies in the social benefit, after all.

Privātīpašuma izpratnes pārveidošanās atspoguļojās arī starpkaru perioda zinātniskajās publikācijās – bija vērojama pakāpeniska attālināšanās no individualistiskas īpašuma izpratnes, tā vietā tuvinoties sociāli motivētam īpašuma konceptam. Kā piemērus var minēt divus rakstus „Tieslietu Ministrijas Vēstnesī”: Jāņa Griķa (1900–1941) publikāciju „Duguit teorija un Latvijas civiltiesību jaunākās normas” (publicēta 1926. gadā) un profesora Vasilija Sinaiska (1876–1949) publikācija „Saimniecības tiesību lietiskās normas” (publicēta 1935. gadā). Pirmā raksta autors J. Griķis apgalvoja, ka Leona Digī (1859–1928) teorija par sociālo funkciju kā noteicošo faktoru tiesību sistēmas uzbūvē ir patiesa, runājot arī par Latvijas tiesībām. Autors minēja virkni piemēru, kas ilustrēja privāttiesību „socializēšanos”, it īpaši attiecībā uz privātīpašuma institūtu un līgumslēgšanas brīvību. Profesors V. Sinaiskis savā publikācijā īpašuma tiesības aplūkoja no sociālā aspekta un skaidroja, ka privātīpašuma attaisnojums galu galā pamatojas tieši uz sabiedrisko labumu.

Summary / Kopsavilkums

1. A newly established state is formally free to determine any legal order it finds appropriate. However, in fact it is bound by the state foundation objective. The Latvian nation implemented its right to self-determination and established a new state as “a republic on democratic grounds”. Hence, the newly established state recognised freedom and equality as fundamental legal values. In order to gain a complete understanding of freedom as a constitutional value, it is necessary to elaborate on the private property conception.

Jaundibināta valsts formāli ir brīva noteikt tādu tiesisko kārtību, kādu vien vēlas, taču faktiski tā ir saistīta ar valsts dibināšanas mērķi. Īstenojot latviešu tautas pašnoteikšanās tiesības, Latvijas valsts tika nodibināta kā „republika uz demokrātiskiem

pamatiem”. Tātad jaundibinātā valsts par fundamentālām tiesiskām vērtībām atzina brīvību un vienlīdzību. Lai gūtu pilnīgu priekšstatu par brīvības kā konstitucionālas vērtības izpratni jaundibinātajā Latvijas Republikā, jāpievēršas privātīpašuma jautājumam.

2. The first provisional constitution of the Republic of Latvia—the Political Platform prescribed neither the principle of inviolability of private property, nor the right to private property itself alongside with other fundamental freedoms. Instead, a prohibition was established for the executive power (the Provisional Government) to change the existing social order till convocation of the Constituent Assembly.

Latvijas Republikas pirmajā pagaidu satversmē – Politiskajā platformā – līdzās citām pilsoņu brīvībām neprivātīpašuma neaizskaramības princips, ne arī tiesības uz privātīpašumu deklarētas netika. Tā vietā bija noteikts aizliegums izpildvarai (pagaidu valdībai) līdz Satversmes sapulces sasaukšanai grozīt pastāvošo sociālo iekārtu.

3. The People’s Council determined the principle of continuity of laws by passing two normative acts—Provisional Regulation regarding the Courts and Court Proceedings in Latvia (adopted on 5 December 1918) and Law on Leaving the Former Russian Laws in Force in Latvia (adopted on 6 December 1919). Since the formal constitution of the Republic of Latvia did not declare the right to private property but determined the principle of continuity of laws, the right to property remained in force as a part of the material constitution.

Latvijas Tautas padome ar 1918. gada 5. decembra Pagaidu nolikumu par Latvijas tiesām un tiesāšanas kārtību un 1919. gada 6. decembra Likumu par agrāko Krievijas likumu spēkā atstāšanu Latvijā normatīvi nostiprināja tiesību kontinuitātes principu. Ņemot vērā to, ka Latvijas Republikas formālā konstitūcija nedeklarēja tiesības uz privātīpašumu, bet nostiprināja tiesību kontinuitātes principu, tiesību uz privātīpašumu spēkā esamība turpinājās materiālajā konstitūcijā.

4. Although the Republic of Latvia did not derogate from the right to private property, the proportion of individualistic and social objectives and elements in the legal regulation was changed. Several social elements were introduced to the private property conception during the period of the People’s Council of Latvia.

Lai arī Latvijas Republika neatteicās no tiesībām uz privātīpašumu, tiesiskajā regulējumā tika mainīts individuālistisko un sociālo mērķu un elementu samērs. Latvijas Tautas padome un pagaidu valdība privātīpašuma izpratnē ieviesa vairākus sociālus elementus.

5. The second provisional constitution of the Republic of Latvia—the Declaration of the State of Latvia (adopted on 27 May 1920) and the Provisional Regulations regarding Political System of Latvia (adopted on 1 June 1920)—did not stipulate the right to private property. The Constituent Assembly did not regard the right to private property as one of freedom rights but considered it from the economic point of view. Thus, the attainment of social objectives became increasingly important.

Latvijas Republikas Otrajā pagaidu satversmē – 1920. gada 27. maija Deklarācijā par Latvijas valsti – un 1920. gada 1. jūnija Latvijas valsts iekārtas pagaidu noteikumos tiesības uz privātīpašumu netika ietvertas. Satversmes sapulce tiesības uz privātīpašumu nepieskaitīja brīvības tiesībām, bet gan aplūkoja no saimnieciskā aspekta, tādējādi lielāku uzmanību pievēršot sabiedrisku mērķu īstenošanai.

6. The Constituent Assembly proceeded with the transformation of private property conception in the same way as the People's Council and the provisional government had commenced. The principle of inviolability of private property, which is based on the individualism philosophy, was narrowed, and the social function of private property was expanded.

Latvijas Satversmes sapulce turpināja Tautas padomes un pagaidu valdības iesākto privātpašuma izpratnes pārveidošanu, sašaurinot uz individuālismu balstīto privātpašuma neaizskaramības principu un arvien paplašinot privātpašuma sociālo funkciju.

References and Endnotes / Atsauces un piezīmes

- ¹ *Jellinek, G.* Allgemeine Staatslehre. Dritte Auflage, unter Verwertung des handschriftlichen Nachlasses durchgesehen und ergänzt von Dr. Walter Jellinek, außerord. Professor der Rechte an der Universität Kiel. Berlin: Verlag von O. Häring, 1914 – S. 279.
- ² Latvijas Tautas Padomes Politiskā platforma, II nodaļa, 1. punkts [Political Platform issued by the People's Council of Latvia, Chapter II, paragraph 1], in: *Pagaidu Valdības Vēstnesis*. – 1918 – Nr. 1 (14. dec.).
- ³ *Kant, I.* Perpetual Peace. A Philosophical Essay. Translated with introduction and notes by M. Campbell Smith, M. A. With a Preface by Professor Latta. London: George Allen & UNWIN Ltd., 1917 – p. 120, 121. Available: <https://archive.org/details/perpetualpeaceph00kantuoft> [last viewed 04.07.2014.].
- ⁴ *Vildbergs, H. J., Messeršmits, K., Niedre, L.* Pilsonis tiesiskā valstī: vācu konstitucionālo un administratīvo tiesību pamati [Citizen in the *Rechtsstaat*: Basics of German Constitutional and Administrative Law]. Rīga: Latvijas Universitāte, 2004, ISBN 9984-725-94-4. – 220. lpp.
- ⁵ Das Bonner Grundgesetz. Kommentar. Begr. von Dr. Hermann v. Mangoldt. Fortgef. von Dr. Friedrich Klein. Hrsg. Von Dr. Christian Starck. Vierte, vollständig neuarbeitete Auflage. Band 1: Präambel, Artikel 1 bis 19. München: Verlag Franz Vahlen, 1999, ISBN 3 8006 2369 2. – S. 1639.
- ⁶ *Zippelius, R.* Rechtsphilosophie. 6. neuarbeitete Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2011 – S. 193, ISBN 978 2 406 61191 9.
- ⁷ Высочайше утвержденные Основные Государственные Законы [His Imperial Majesty approved State Fundamental Law]. III Полн. собр. зак. – т. XXVI – № 27805.
- ⁸ «35. Собственность неприкосновенна. Принудительное отчуждение недвижимых имуществ, когда сие необходимо для какой – либо государственной или общественной пользы, допускается не иначе, как за справедливое и приличное вознаграждение.»
- ⁹ *Dišlers, K.* Tautu pašnoteikšanās principa tiesiskais saturs [Legal Content of National Self-determination Principle]. Rīga: Latvijas Universitāte, 1932 – 131. lpp.
- ¹⁰ Latvijas Tautas Padomes Politiskā platforma, V nodaļa „Pilsoniskās brīvības”, 1. punkts [Political Platform issued by the People's Council of Latvia, Chapter V, paragraph 1], in: *Pagaidu Valdības Vēstnesis*. – 1918 – Nr. 1 (14. dec.).
- ¹¹ Latvijas Tautas Padomes Politiskā platforma, III nodaļa „Suverenā vara un valsts politiskā un saimnieciskā eekahrta”, 1. punkts [Political Platform issued by the People's Council of Latvia, Chapter V, paragraph 1], in: *Pagaidu Valdības Vēstnesis*. – 1918 – Nr. 1 (14. dec.).
- ¹² Pagaidu nolikums par Latvijas tiesām un tiesāšanas kārtību [Provisional regulation regarding the courts and court proceedings in Latvia], in: *Valdības Vēstnesis*. – 1918 – Nr. 1 (14. dec.).
- ¹³ Latvijas Tautas Padome. I. puse. Satversmes Sapulces izdevums [The People's Council of Latvia. I Half. Edition of Constituent Assembly]. Rīga: Komisijā pie Waltera & Rapas akc. sab., 1920 – 59. lpp.
- ¹⁴ Ibid.
- ¹⁵ Likums par agrāko ko Krievijas likumu spēkā atstāšanu Latvijā [Law on leaving the former Russian laws in force in Latvia], in: *Likumu un valdības rīkojumu krājums*. – 1919 – Nr. 154 (31. dec.), 12., 13. burtn. – 170. lpp.
- ¹⁶ Latvijas Tautas padome. II. puse. Satversmes Sapulces izdevums [The People's Council of Latvia. II Half. Edition of Constituent Assembly]. Rīga: Komisijā pie Waltera & Rapas akc. sab., 1920 – 603. lpp.
- ¹⁷ Pagaidu noteikumi par apgādības ministrijai piešķirtām sevišķām tiesībām [Provisional regulation regarding particular rights granted to the ministry of maintenance], in: *Valdības Vēstnesis*. – 1919 – Nr. 34 (11. sept.).
- ¹⁸ Likums par nekustamu īpašumu atsavināšanu un apgrūtināšanu ar parādiem [Law on immovable property alienation and burdening with debts], in: *Valdības Vēstnesis*. – 1919 – Nr. 39 (17. sept.).

- ¹⁹ Noteikumi par steidzamu agrārlietu nokārtošanu [Rules on settlement of urgent agrarian matters], in: *Valdības Vēstnesis*. – 1919 – Nr. 39 (17. sept.).
- ²⁰ Rikojums par atstāto lauku saimniecību izmantošanu [Decree on usage of abandoned farms], in: *Latvijas Sargs*. – 1919 – Nr. 70 (12. apr.).
- ²¹ Deklarācija par Latvijas valsti [Declaration of the State of Latvia], in: *Likumu un Valdības rihkojumu krahjums*. – 1920 – Nr. 4 – dok. Nr. 182.
- ²² Latvijas valsts eekahrtas pagaidu noteikumi [Provisional regulations regarding political system of Latvia], in: *Likumu un Valdības rihkojumu krahjums*. – 1920 – Nr. 4 – dok. Nr. 183.
- ²³ Article 9.
- ²⁴ Latvijas Republikas Satversmes II daļa, 101. pants [The Constitution of the Republic of Latvia, Part II, Article 101], in: *Latvijas Republikas Satversmes II daļas (8. nodaļas) redakcija ar trešajā lasījumā pieņemtajiem labojumiem*. Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilks (1920–1922). Latvijas Republikas Satversmes projekta apspriešana un apstiprināšana [Kompaktdisks] [The Constitution of the Republic of Latvia, Part II (Chapter 8) version with the amendments adopted in the third reading. Excerpt of the transcripts of the Constituent Assembly (1920–1922). Discussions and approval of the Draft of Constitution of the Republic of Latvia [CD]]. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006 – 1014. lpp.
- ²⁵ Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilks (1920–1922). Latvijas Republikas Satversmes projekta apspriešana un apstiprināšana [Kompaktdisks] [Excerpt of the transcripts of the Constituent Assembly (1920–1922). Discussions and approval of the Draft of Constitution of the Republic of Latvia [CD]]. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006 – 496. lpp.
- ²⁶ *Ibid.*, 902. lpp.
- ²⁷ Agrārās reformas likums. I daļa. Valsts zemes fonds [Law on agrarian reform. Part I. State lands fund], in: *Likumu un valdības rihkojumu krahjums*. – 1920 – Nr. 8 – dok. Nr. 213.
- ²⁸ *Lazdiņš, J.* Zemes īpašuma nacionalizācijas un denacionalizācijas pieredze Latvijā (19.–21. gs.) [Experience of Land Property Nationalisation and Denationalisation in Latvia in 19th–21st century], in: *Likums un Tiesības*. – 2005 – 7. sēj. – Nr. 6 (70) – 173. lpp.
- ²⁹ Likums par atlīdzības nokārtošanu valsts zemes fondā ieskaitīto zemju un muižu īpašniekiem [Law on compensation settlement to the owners of lands and estates transferred to the State lands fund], in: *Valdības Vēstnesis*. – 1924 – Nr. 97 (30. apr.).
- ³⁰ Latvijas tiesību vēsture (1914–2000). Prof. Dr. iur. Dītriha Andreja Lēbera redakcijā [The History of Latvian Law, 1914–2000. In prof. Dr. iur. Dītriha Andreja Lēbera ed.]. Rīga: Fonds Latvijas Vēsture, 2000, ISBN 9984-643-14-X. – 199. lpp.
- ³¹ *Ibid.*, 197. lpp.; For more on motives of the agrarian reform, see, e. g., *Aizsilnieks, A.* Latvijas saimniecības vēsture. 1914–1945. [Economic History of Latvia 1914–1945.] Stokholma: Daugava, 1968 – 233.–242. lpp.
- ³² *Spekke, A.* History of Latvia. An outline. Stockholm: Zelta Ābele – The Golden Appletree, 1957 – p. 366.
- ³³ Vietējo civillikumu kopojums (Vietējo likumu kopojuma III daļa). Tulkojums ar pārģrozījumiem un papildinājumiem, kas izdoti līdz 1927. g. 31. decembrim, un ar dažiem paskaidrojumiem. Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā [Compilation of Local Civil Laws (Compilation of Local Laws, Part III). Translation with changes and amendments issued till 31 December 1927 and with some explanations. Prepared by the Special Commission from the Ministry of Justice]. Rīga: Valtera un Rapas akciju sab. izdevums, 1928.
- ³⁴ *Griķis, J.* Duguit teorija un Latvijas civiltiesību jaunākās normas [Duguit's theory and the newest norms of Latvian civil law], in: *Tieslietu Ministrijas Vēstnesis*. – 1926 – Nr. 5/6 – 229.–249. lpp.
- ³⁵ *Sinaiskis, V.* Saimniecības tiesību lietiskās normas [Material Norms of Economic Law], in: *Tieslietu Ministrijas Vēstnesis*. – 1935 – Nr. 4 – 657.–743. lpp.